XVIII sajandi viimasel veerandil avaldavad vaestekassa tulud järjest tõusvat tendentsi: 1790. aastaks on kapital tõusnud 8717½ rublani ja aastane tulu 834,16 rbl. peale. Loomulikult hoolitseti ka vaeste eest pisut rikkalikumalt, ometi jäi nende seisukord siiski üsna halatsemisväärseks.

Hoolekanne XIX aastasajal. 1827. a. müüakse ära mõlemad vanad vaestemaja-hooned — Peterburi ja Riia uulil — 1880 rbl. eest ja peale seda kui korjanduse teel ehituseks 2848 rbl. kokku oli saadud, hakati ehitama uut vaestemaja. 1827. a. augustis õnnistatakse pidulikult sisse uus saksa-eesti vaestemaja Lina uulil Karlova mõisa all ja siia tuuakse üle kõik vaesed mõlemast senisest vaestemajast. Selle kõrval jääb vene vaestemaja eraldi püsima; 1827. a. leidsid viimases ulualust ainult 12 vaest.

Ei saa salata, et alates XVIII sajandiga Tartus jõudsal määral mõjule pääsevad puhthumanitaarsed püüded. Korduvalt teatatakse suurejoonelisemaist ettevõtteist heategevaks otstarbeks, nagu näiteks: 1812. a. 1200 rbl. sisse tulnud näokattepeost ja varssi peale seda ühest teatrietendusest koduvaeste heaks; ka läbirändavaid kunstnikke sunnitakse vaestele määrama osa kontserdi tulust, millest ⅔ langeb eesti-saksa ja ⅓ vene vaestemajale. Kuid ka ametlikult seatakse kogu vaeste-hoolekanne kindlamale alusele. 1827. a. seatakse kubermanguvalitsuse ettepanekul ametisse ühe raehärra eesistumisel „vaestekolleegium", mis koostub Suure ning Väikese Gildi ja linna eesti koguduse esindajaist (igast üks). Samal ajal määratakse vaestekassale alaliselt iga aasta 500 rbl. Tartu aktsiisikomisjoni tuludest. — 1839. a. oli eesti-saksa vaestemaja alaliste hoolealuste arv tõusnud 61-ni.

Maksukogukonna osa hoolekande teostamisel. Vahepeal oli XVIII sajandi lõpul teostunud põhjapanev muudatus vaeste-hoolekande põhimõttelises ja tegelikus korralduses, nimelt maksukogukonna loomise läbi. Hingekirjade ja pearaha (isikumaksu) maksmapaneku järele (1783. a.) uuesti tekkinud maksukogukond koostus, vastandina pearahavabadele „eksemtidele", pearahakohuslikest „okladistidest", s. o. nelja oklaadi (maksukategooriasse) kuuluvaist „linnakodanikest" (meštšaane), „käsitöölisist", „töölisist" (päevatöölisist) ja „majateenijaist". Maksukogukonda kuulumine andis riigikodanlise õiguse passi saamiseks. Samal ajal aga oli sellele uuele maksukogukonnale ülima põhimõttena maksev määrus, et iga maksukogukond peab ise oma ette hoolitsema oma vaeste ja haigete eest. Maksukohuslaste poolt makstavaile paniseile oli järjelikult omane kahesugune iseloom — riiklik ja kohalik-kogukondlik. Mõlemad panismaksud arvestati ühiselt ning jaotati maksukohuslikkude kogukonnaliikmete vahel; riigitulunduse osa, pearaha, kanti üle renteisse, kuna kogukondlik osa kasutati ära kogukonna haigete- ning vaestehoolekandeks ja maksuvalitsuse ülalpidamiseks. Nii siis erinesid nüüdsest peale linnapiires kaks eraldatud kogukonda: 1) politiline linnakodanikkude kogukond ja 2) kohalik abiandmise maksukogukond. Maksukogukonna põhimõtteline tähtsus vaeste-hoolekande seisukohalt peitub selles, et ühes temaga nüüdsest peale tõsiasjaks sai esimene ühiskond, kes riigiõiguslikult kohustas oma liikmeid korrapäraseks vaeste-hoolekandeks ning õigustas sellele vastavalt toetuse vastuvõtmiseks, saades sellega teerajajaks tõelisele ühiskondlikule vaestehoolekande-asjandusele. Maksukogukonna abiandmine teostus enamasti nii, et varanduslikult üsna kehvunud paigutati maksuvalitsuse arvel eesti-saksa või vene vaestemajja ja haigeid ravitseti maksuvalitsuse kulul, kuna muidu puudusekannatajad, kuid mitte üsna vaesed kogukonnaliikmed, eriti lesed, said toetust igakuuliste abirahadena. Vaeslaste-

Tartu, lk. 592